

ФІНАНСОВІ БАЛАНСИ В СИСТЕМІ УБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Визначено місце фінансових балансів та матриці фінансового обороту в економічній системі держави та підприємств, їх роль в забезпеченні підприємництва. Показано взаємозв'язок фінансових балансів з системою фінансової звітності підприємств.

Ключові слова: фінансові баланси, матриця фінансового обороту, забезпечення підприємництва.

Определено место финансовых балансов и матрицы финансового оборота в экономической системе государства и предприятий, их роль в безопасности предпринимательства. Показана взаимосвязь финансовых балансов с системой финансовой отчетности предприятий.

Ключевые слова: финансовые балансы, матрица финансового оборота, безопасность предпринимательства.

Determined position of financial balance and matrix turnover in the economic system of state enterprises and their role in the insurance business. Show the relationship of financial balances system of financial reporting.

Key words: financial balance, matrix turnover, insurance business

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку економіки кожної країни особлива увага приділяється фінансам. Формалізоване представлення фінансів у всіх необхідних розрізах дозволяє повною мірою використати їх можливості для ефективного управління економікою як держави, так і окремих суб'єктів підприємництва. Таке формалізоване представлення на найбільш загальному рівні може бути реалізоване у формі фінансових балансів і матриці фінансового обороту

Чисельні економічні дослідження довели, що аналіз і управління економікою на кожному рівні є ефективним з використанням фінансових балансів і матриці фінансового обороту. Матриця фінансового обороту, побудована за відповідний період, описує процес розподілу і перерозподілу доходів та накопичень економічних суб'єктів. Оскільки ВВП являє собою суму доходів суб'єктів економічної діяльності, то аналіз структури фінансових потоків цілеспрямовано проводиться, відносячи кожний фінансовий потік до ВВП. Таким чином визначається інтенсивність перерозподілу кожного фінансового потоку від одного економічного суб'єкта до іншого.

Цілями такого аналізу є:

– Виявлення найбільш значимих фінансових потоків, розподілу їх джерел і кореспондентів.

– Аналіз потоків, які формують фінансові ресурси економічних суб'єктів.

– Оцінка структурної збалансованості фінансових ресурсів та платоспроможності як в цілому в економіці, так і за окремими її складовими.

– Аналіз стійкості фінансового і господарського зв'язку між секторами та суб'єктами економічної діяльності.

Перелічені підходи до аналізу матриці фінансового обороту являють собою аналіз першого рівня – аналіз загальних пропорцій розподілу фінансових ресурсів.

Аналіз другого рівня матриці фінансового обороту являє собою аналіз формування та використання фінансових ресурсів та грошових коштів всередині кожного сегмента економіки. Він проводиться як за джерелами формування фінансових ресурсів, так і за напрямками використання грошових коштів.

Використання матриці фінансового обороту дозволяє розповсюдити принцип аналітичної побудови фінансових балансів на всю систему фінансових балансів, які описуються економічними і фінансовими взаємодіями в економіці. Використання такої методики значно розширює можливості аналізу в сукупності з методами міжгалузевого балансу.

Матриця фінансового обороту дозволяє:

– Визначити нормативну базу фінансових моделей загальнодержавного рівня і моделей формування, використання фінансових ресурсів основних економічних суб'єктів.

– Провести оцінку основних нормативів бюджетного і податкового законодавства, оцінити наслідки можливих змін у цих законодавствах.

– Провести оцінку узгодженості заходів в областях бюджетного, податкового і банківського регулювання.

– Оцінити вплив заходів бюджетної, податкової політики на величину структурних фінансових дефіцитів і диспропорцій в різних структурних секторах економіки.

Отже, побудова матриці фінансового обороту, методичні підходи до її аналізу є важливою перспективою розробки як глобальних, так і більш детальних фінансових моделей управління фінансами. А це, своєю чергою, вирішує проблеми забезпечення стійкості, ефективності і безпеки функціонування суб'єктів господарювання.

Стан дослідження проблеми. Дослідження питань теоретичного і методологічного процесу формування фінансових балансів і матриці фінансового обороту знайшли відображення в роботах таких віт-

чизняних і зарубіжних науковців, як О.Д. Василик, В.І. Оспішев, В.М. Сугорміна, В.М. Федоров, В.Л. Андрущенко, Л. Бернштейн, Ван Бреда, Г. Велш, В.В. Ковальов, Д. Колдуел, В. Мак-Кензі, Д. Міддлтон, Б. Нідлз, Я.В. Соколов, А.Д. Шеремет, Ж. Рішар та інших.

Об'єктивна необхідність подальшого поглибленого дослідження теоретичних, методичних і організаційних питань, спрямованих на удосконалення практики складання та використання фінансових балансів та матриці фінансового обороту – вирішення проблем можливого їх використання у забезпеченні фінансової безпеки підприємства.

Мета статті – обґрунтування важливості і значимості формування і використання фінансових балансів у діяльності підприємств при вирішенні завдань їх забезпечення, розробка на цій основі рекомендацій, що дозволяють розширити значення та можливості фінансових балансів та матриці фінансового обороту в інтерпретації основних фінансових показників для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Виклад основних положень. Реалізація мети дослідження обумовила необхідність вирішення в роботі наступних завдань:

визначити місце і значення в економічній системі фінансових балансів і матриці фінансового обороту;

проаналізувати інформативність різних видів фінансових балансів і можливості їх використання у процесі управління і планування економічного розвитку;

проаналізувати комплекс фінансових моделей економіки і визначити порядок їх застосування;

поставити у відповідність завданням фінансових балансів вирішення завдань забезпечення підприємництва.

Ефективність функціонування економіки завжди залежала від рівня її збалансованості. У часи докорінної перебудови старої і формування нової економічної системи зв'язок між чинним господарським механізмом і станом збалансованості народногосподарських пропорцій значно посилюється. На будь-якому напрямі реформування економіки роль збалансованості всіх видів ресурсів із потребою в них зростає. Збалансованість економіки – це відповідність між різними її частинами й підрозділами та певні їх співвідношення (пропорції). Оскільки економіка постійно розвивається, то кажучи про її збалансованість, треба мати на увазі постійне підтримання відповідних пропорцій між окремими її складовими та певні пропорції в рівнях і темпах їх розвитку.

Фінансова збалансованість економіки в цілому та окремих її складових виступає у двох аспектах. Перший з них полягає в тому, що величина фінансових ресурсів повинна бути збалансованою щодо їх витрат за окремими напрямками. Інший аспект – збалансованість фінансових ресур-

сів і матеріальних благ. Ці види фінансової збалансованості пов'язані між собою. Дієве функціонування економіки можливе лише за досягнення обох аспектів фінансової збалансованості. Фінансова збалансованість досягається завдяки складанню й виконанню системи фінансових балансів. Загалом баланс – це система показників, що характеризують певне явище шляхом зіставлення чи протиставлення окремих його сторін.

Фінансовий баланс – це сукупність показників, що відображають створення й використання фінансових ресурсів у межах держави, на галузевому чи територіальному рівнях, на окремому підприємстві, в організації, установі.

Певна сукупність фінансових балансів становить їх систему. Система фінансових балансів – важливий інструмент впливу на формування показників прогнозу економічного і соціального розвитку держави, окремих територій, галузей господарства, а також підприємств, інструмент контролю економічної й соціальної ефективності передбачуваних витрат. У процесі складання фінансових балансів обґрунтовується доцільність застосування тих чи інших форм мобілізації ресурсів чи напрямів їх використання. Здійснювана в процесі складання фінансових балансів координація фінансових ресурсів усіх балансів супроводжується визначенням їх основних показників і впливає на їхню структуру. Одночасно фінансові баланси сигналізують про виникнення диспропорцій як в економіці в цілому, так і на рівні окремих регіонів, галузей чи підприємств.

До системи фінансових балансів включають:

– Баланси доходів і витрат підприємств, організацій, установ усіх форм власності;

– Баланси доходів і витрат об'єднань, концернів, асоціацій, міністерств, відомств, державних комітетів;

– Баланси доходів і витрат бюджетних установ;

– Баланси фінансових ресурсів областей, районів, міст;

– Державний бюджет та місцевий бюджет;

– Баланс фінансових ресурсів та витрат держави;

– Фінансові баланси окремих фінансових інститутів;

– Баланс грошових доходів і витрат населення;

– Платіжний баланс.

Кожен фінансовий баланс має за мету організацію фінансів у певній сфері фінансових відносин для розв'язання відповідних завдань. У кожному фінансовому балансі фіксується рух частки фінансових ресурсів у відповідному розрізі. Тому вся сукупність фінансових балансів може бути поділена на дві групи – індивідуальні й зведені.

Формування фінансових балансів, їх узгодження і використання є складним процесом, реалізація якого базується на використанні економіко-математичних методів і моделей у прогнозуванні фінансових пропорцій.

Взаємопов'язаний, ієрархічно організований комплекс фінансових моделей економіки включає:

- модель загальнодержавного (народногосподарського) рівня, що визначає основні фінансові параметри країни, які відповідають основним макроекономічним параметрам;
- моделі регіонального рівня й міжрегіональних фінансових взаємодій;
- моделі інституціональних суб'єктів економіки: населення, корпоративного сектора, банківської системи, фінансових організацій;
- структурні підмоделі глобальних суб'єктів економічної діяльності (наприклад, галузеві моделі формування фінансових ресурсів і їхнього використання);
- цінову модель економіки, побудовану на широкому розумінні ціни не тільки як вартості товарів і послуг, але і як ціни грошей (відсотка), а також міжнародної вартості національної валюти (валютного курсу національної валюти).

На абстрактному рівні опис фінансів і фінансової моделі можна представити як єдину схему, або метамодель, економіки. Проте, у фінансовому моделюванні надзвичайно чутливим моментом є суб'єктивний фактор поведінки економічних інституціональних суб'єктів. Тому, як з теоретичної, так і із практичної точок зору фінансова схема або модель економіки повинна представлятися з позицій різного рівня агрегування, а консолідація економічних рішень виробляється як результат моделі міжрівневої й міжсуб'єктної взаємодії учасників економічної діяльності.

Призначення моделей і правила застосування:

1. Модель народногосподарського рівня визначає основні параметри розвитку економіки, а також цінові умови й параметри грошового попиту без їхнього аналітичного подання за інституціональними секторами економіки. Вона описує певні сценарії розвитку економіки. Цілі розвитку й зовнішні умови функціонування економіки вважаються екзогенними змінними моделі.

Використання конкретної математичної залежності при описі конкретного явища, процесу визначається в кожному випадку індивідуально, з урахуванням допущення мінімальної похибки при розрахунках.

2. Моделі регіонального рівня й міжрегіональних фінансових взаємодій у цілому аналогічні моделям народногосподарського рівня, але при цьому враховують регіональну специфіку: залежність регіонального розвитку від стану й темпів росту інвестицій, розвиток окремих галузей економіки, більша значимість фінансової незбалансованості, у тому числі й бюджетної. Можна говорити, що при моделюванні регіонального економічного розвитку об'єктивно значно більшою мірою враховуються особливості регіонів.

3. Моделі інституціональних суб'єктів економіки: населення, нефінансового сектора, банківського сектора.

Моделі економічних суб'єктів мають два основних блоки:

- баланс доходів і видатків – рахунок прибутків і збитків;
- рахунку активів і пасивних операцій.

Для господарюючих суб'єктів: нефінансових компаній, банків, фінансових компаній – опис фінансової діяльності проводиться на основі моделювання зміни активів, пасивів, рахунків капіталу, докладного подання рахунків прибутків і збитків. Для домашніх господарств існуюча форма балансу прибутків і видатків населення об'єднує як власне баланс доходів і видатків, так і зміну вимог і зобов'язань домашніх господарств.

Приріст активів і зобов'язань економічного суб'єкта персоніфікується за видами активів і зобов'язанням, а також за придбанням/продажем вимог іншим економічним суб'єктам. Наприклад, заощадження населення можуть здійснюватися як у вигляді депозитів, розміщених ними в банках, так й у готівковій іноземній валюті й інших активах. Аналогічно підприємства нефінансового сектора економіки можуть мати різні пріоритети при здійсненні ними корпоративних запозичень: у вигляді банківських кредитів вітчизняних кредитних організацій, іноземних банків, різних форм корпоративного фінансування інвестиційних потреб. Перспективними формами залучення фінансових ресурсів у міру розвитку фінансових ринків стають випуск облігацій, нове розміщення власних акцій на фондовому ринку, розвиток лізингових форм нарощування виробничих потужностей і т.д.

Витрати економічних суб'єктів, попит на активи – це реалізація функцій їхнього платоспроможного попиту. Проблема побудови функцій платоспроможного попиту економічних суб'єктів є однією із найскладніших у теоретичній і практичній економіці. Чим керується індивідум при розміщенні ним в даний момент доходів, заощаджень, майбутніх доходів, яке значення мають інфляційні очікування, оцінка економічного розвитку й інше. Моделювання фінансових потоків інституціональних економічних суб'єктів має більшу невизначеність, ніж опис і моделювання економічних процесів на макроекономічному рівні.

Звичайно, оцінка функцій платоспроможного попиту проводиться на основі побудови регресійних залежностей на ретроспективній інформації, що відображають ту або іншу змістовну модель поведінки економічного суб'єкта. Наприклад, при зростанні номінальних доходів населення й підвищенні реальної процентної ставки за депозитами можна чекати збільшення схильності населення до заощаджень коштів у банківських депозитах і скорочення заощаджень у наявній іноземній валюті й т.п. Практично завжди отримані регресійні рівняння платоспроможного попиту корегуються в процесі здійснення реальних розрахунків відповідно до очікуваних змін переваг економічних суб'єктів.

4. Структурні підмоделі (цінова модель економіки). Очевидно, що врахування цінових факторів є найважливішим при розгляді й моделюванні фінансових взаємодій. Дійсно, ВВП – це сума доходів суб’єктів економічної діяльності, основа фінансів економіки. Разом з тим:

$$Y_t = (1+\alpha) \times (1+i) \times Y_0,$$

де:

Y_t, Y_0 – ВВП у поточному й попередньому роках;

$1+\alpha$ – реальні темпи росту ВВП;

i – дефлятор ВВП або зважений за структурою кінцевого споживання ВВП індекс цін.

Таким чином, обсяг доходів і фінансових ресурсів, що формуються в економіці, прямо залежать від рівня цін в економіці [1, с. 87].

Процедура використання в забезпеченні підприємництва фінансових балансів представлена на рис. 1.

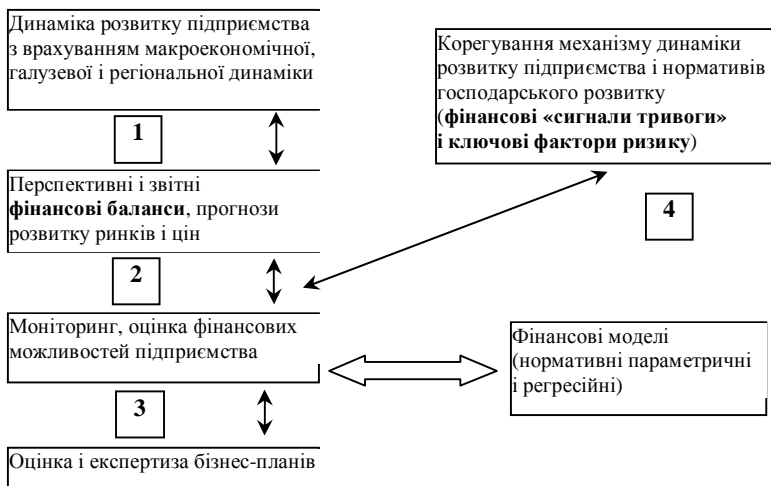

Рис. 1. Процедура використання в забезпеченні підприємництва фінансових балансів

Для усвідомлення проблем забезпечення підприємництва необхідним є системний підхід до аналізу діяльності підприємства, який і забезпечується системою фінансових балансів. Основою їх побудови є фінансова звітність підприємства.

Інформаційна модель зв’язків між фінансовими звітами і фінансовими балансами представлена на рис. 2.

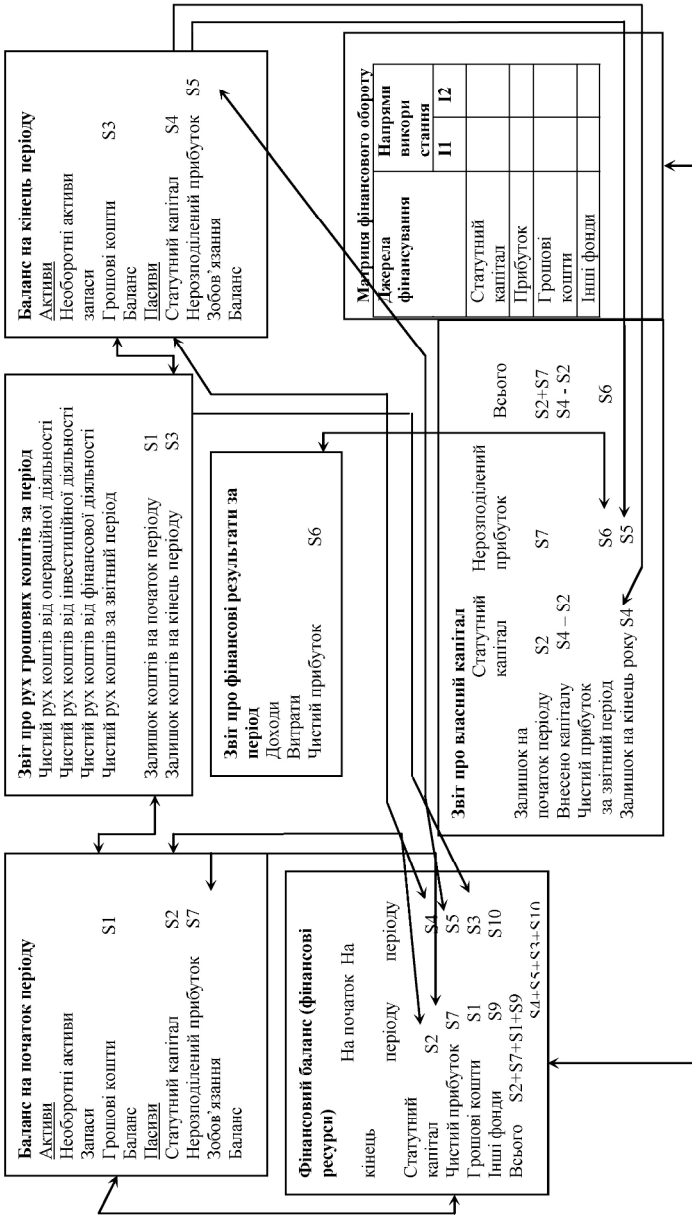

Рис. 2. Інформаційна модель зв'язків між фінансовими звітами і фінансовими балансами

Фінансова забезпеченість розвитку відповідно до цілей міжгалузевого прогнозу рівнозначна досягненню фінансової рівноваги. У свою чергу, темпи економічної динаміки й дотримання рівноважних умов визначають рівень процентних ставок (ціни грошей) в економіці. У цьому плані оцінка структурних дефіцитів на основі системи фінансових балансів дозволяє висловити обґрунтовані вимоги щодо відсоткової політики, курсової динаміки й, отже, визначити основні параметри грошово-кредитної політики держави, а саме:

- рівень базової дисконтної ставки Центрального банку;
- обсяги й ціну державних запозичень;
- рівень золотовалютних резервів держави;
- рівень і межі участі держави в економіці.

Облік процентної політики у поведінкових функціях учасників (суб'єктів) економічного процесу дозволяє сформувати обґрунтування потенціалу грошової пропозиції й інтенсивності інвестиційного процесу як складової частини грошового попиту економіки, а отже, можливостей його монетарного регулювання й стимулювання.

Висновки і пропозиції. Ефективність функціонування економіки як на рівні держави, так і на рівні окремих суб'єктів господарювання завжди залежала і залежить від рівня її збалансованості. Постійний їх розвиток вимагає підтримання відповідних пропорцій між окремими складовими та певних пропорцій у рівнях і темпах розвитку.

Говорячи про фінансову збалансованість економіки, ми маємо на увазі два аспекти. Перший з них полягає в тому, що величина фінансових ресурсів повинна бути збалансованою щодо їх витрат за окремими напрямками. Інший аспект – збалансованість фінансових ресурсів і матеріальних благ. Ці види фінансової збалансованості пов'язані між собою.

Досягнути збалансованості можна різними методами. Одним з них є формування і використання системи фінансових балансів – важливого чинного впливу на формування показників прогнозу економічного і соціального розвитку держави, окремих територій, галузей господарства, а також підприємств, інструменту контролю економічної й соціальної ефективності передбачуваних витрат. У процесі складання фінансових балансів обґрунтовується доцільність застосування тих чи інших форм мобілізації ресурсів чи напрямів їх використання.

Аналіз балансу, виявлення й вивчення факторів, що викликають невідповідність між величиною фінансових ресурсів і потребою в них, вивчення причин цієї невідповідності дають змогу виробити рекомендації щодо пошуку додаткових доходів, дотримання режиму економії.

Головним напрямом удосконалення системи фінансових балансів є забезпечення їх методологічної єдності й кількісного взаємозв'язку з показниками фінансової звітності підприємств. Необхідно

вдосконалювати наявні балансові методи фінансового планування й прогнозування шляхом розробки та використання економіко-математичних методів і моделей, а також сучасних інформаційних технологій. Це значною мірою знизить трудомісткість розрахунків, зробить результати багатоваріантними. Вибір управлінських рішень на багатоваріантній базі однозначно забезпечує їх вищу ефективність.

1. Мальцев Г.Н. Финансы: Проблемы управления и прогнозирования / Г.Н. Мальцев, И.Г. Мальцева. – М.: Дело, 2005. – 344 с.

2. Фінансово-монетарні важелі економічного розвитку: в 3 т. / за ред. чл.-кор. НАН України А.І. Даниленка. – К.: Фенікс, 2008. – Т. 3: Фінанси підприємств: тенденції, стан і проблеми управління. – 308 с.

УДК 65:336

Л.М. Томаневич

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ЧЕРЕЗ ОПТИМІЗАЦІЮ ПОДАТКОВОГО ВПЛИВУ

Розглядаються негативні явища і тенденції діючої податкової системи, застосування комплексного підходу до її реформування в контексті удосконалення системи економічної безпеки.

Ключові слова: податки, податкова система, податкова реформа, інструменти податкового впливу, суб'єкти господарювання, економічна безпека, кредити, кредитні кошти, державні гарантії, наповнення бюджету.

Рассматриваются негативные явления и тенденции действующей налоговой системы, применения комплексного подхода к ее реформированию в контексте усовершенствования системы экономической безопасности.

Ключевые слова: налоги, налоговая система, налоговая реформа, инструменты налогового влияния, субъекты ведения хозяйства, экономическая безопасность, кредиты, кредитные средства, государственные гарантии, наполнения бюджета.

In the article the negative phenomenon and tendencies of the operating tax system, application of the complex approach to its reformation in the context of improvement of the system of economic security are examined.

Key words: tax, tax system, tax reform, instruments of tax influence, subjects of menage, economic security, credits, credit funds, state guarantees, filling of budget.